

Nr 177.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående upplåtelse af mark till universitetet i Uppsala för uppförande af en byggnad för växtbiologiska institutionen därstädes m. m.; gifven Stockholms slott den 12 april 1912.

Under åberopande af bilagda utdrag af protokollet öfver ecklesiastik-ärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen medgifva, att ett å i protokollet omförmäld karta med a betecknadt, i landssekreterarens i Uppsala län numera till statsverket indragna löningsjord ingående område om 1 hektar 11 ar 13 kvadratmeter må kostnadsfritt upplåtas till Uppsala universitet för att användas till tomt för den växtbiologiska institutionen därstädes äfvensom till beredande af ökad utrymme för därvarande botaniska institution i öfrigt, med rätt för universitetet att taga nämnda område i besittning vid löpande arrendeperiods utgång den 14 mars 1921 eller dessförinnan å tid, som genom öfverenskommelse med arrendatorn kan blifva bestämd, med iakttagande därvid att universitetet ikläder sig ansvaret för den ersättning, som i sådant fall må tillkomma arrendatorn.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas Riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kunglig nåd och ynnest städse välbevågen.

Under Hans Maj:ts
Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Fridtjuv Berg.

Utdrag af protokollet öfver ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 12 april 1912.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern STAAFF,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve EHRENSVÄRD,
 Statsråden: PETERSSON,
 SCHOTTE,
 BERG,
 BERGSTRÖM,
 friherre ADELSSVÄRD,
 PETRÉN,
 STENSTRÖM,
 LARSSON,
 SANDSTRÖM.

Föredragande departementschefen, statsrådet Berg anförde härefter:

Upplåtelse af
 mark till uni-
 versitetet i
 Uppsala för
 uppförande
 af en bygg-
 nad för växt-
 biologiska
 institutionen
 därstädes
 m. m.

I enlighet med ett den 6 november 1897 upprättadt och samma dag till det större konsistoriet vid universitetet i Uppsala ingifvet donations-bref öfverlämnade dåvarande konsuln Frans Kempe, för att möjliggöra inrättandet vid nämnda universitet af en extra ordinarie professur i växtbiologi, till universitetet på vissa närmare angifna villkor en summa af 150,000 kronor. Genom nådigt beslut den 17 december 1897 meddelades universitetet tillstånd att till behörig förvaltning för uppgifvet ändamål och på föreskrifna villkor mottaga ifrågavarande donation, hvarjämte medgafs, att i enlighet med de i gåfvobrefvet upptagna villkor och bestämmelser en extra ordinarie professur i växtbiologi finge på grund af nämnda donation upprättas vid universitetet.

Nu har kanslern för rikets universitet med underdånigt utlåtande den 5 maj 1910 till Kungl. Maj:ts öfverlämnat och till bifall förordad en af drätselnämnden vid universitetet i Uppsala i underdånighet gjord, af det större akademiska konsistoriet därstädes tillstyrkt framställning af i hufvudsak följande innehåll:

I en till universitetet afämnad skriftlig förbindelse hade Kempe åtagit sig att till universitetet utgifva ett belopp af 25,000 kronor för uppförande af en institutionsbyggnad för den genom hans förenämnda donation tillkomna professuren i växtbiologi. Beloppet skulle utbetalas med ena hälften den 1 november 1910 och andra hälften samma dag år 1911.

För beredande af lämplig tomt och i sammanhang därmed, såsom af professorn i ämnet R. Sernander framhållits, af en för kulturer och experiment behöflig mindre trädgårdsareal anhölle drätselnämnden, att Kungl. Maj:ts täcktes aflåta nådig proposition till Riksdagen om upplåtelse till tomt och trädgårdsareal för den ifrågasvarande institutionen i växtbiologi vid universitetet i Uppsala af det kronan tillhöriga, inom Uppsala stads skifteslag belägna område, som å en ansökningen bilagd kartkopia vore betecknad med litt. a. Enligt hvad såväl Kempe som Sernander förklarar, vore omförmälda mark för ändamålet synnerligen lämplig, särskildt på grund af dess gynnsamma läge nära intill de öfriga botaniska institutionerna.

Vid ansökningen var fogad omförmälda kartkopia, hvilken angifvits vara utdrag af kartan öfver staden Uppsala, upprättad för laga skifte åren 1854—1858 af Arvid Norén och upptagande en del af ägora till litt. D I och D II samt kopierad i länets landtmäterikontor år 1910 af förste landtmätaren Birger A:son Stagh. Å denna karta var det ifrågasatta området upptaget inom röda linjer samt betecknad med litt. a, och enligt kartan åtecknad beskrifning utgjorde området tillhoppa 1 hektar 11 ar 13 kvadratmeter.

Härjämte var vid ansökningen bilagdt ett utdrag ur »Delnings- och Kartæbeskrifning öfver alla Ägora till Upsala stad, författad efter verkställdt Lagaskifte å stadens ägor» åren 1860 och 1861 af landtmätaren Arvid Norén. Enligt denna beskrifning utgjorde det afsedda området delar af lotten litt. D II.

Genom nådig remiss den 9 maj 1910 anbefalldes domänstyrelsen att efter vederbörandes hörande afgifva underdånigt utlåtande i ärendet.

Till åtlydnad af den erhållna befallningen har domänstyrelsen i ärendet inhämtat yttranden från arrendatorn af ifrågasvarande löningsjord, vederbörande domänintendent, drätselnämnden vid universitetet i Uppsala och Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län; varande sistnämnda myndighets yttrande dagtecknad den 7 november 1910. Härefter har domänstyrelsen den 18 november 1910 för egen del afgifvit underdånigt utlåtande i ämnet.

Arrendatorn af ifrågavarande löningsjord C. A. Stam har i sitt yttrande allenast förklarat, att han i enlighet med § 9 i det af domänstyrelsen den 27 juli 1900 med honom upprättade arrendekontraktet vore såväl villig som skyldig att afstå nämnda område å tid, som af styrelsen bestämdes, emot afkortning å arrendeafgiften motsvarande ifrågavarande areal samt godtgörelse för förlust i enlighet med den öfverenskomelse, som kunde träffas mellan universitetet och Stam.

Domänintendenten påpekar först, att universitetet redan i omedelbar närhet af botaniska trädgården ägde ett område, å den handlingarna bilagda kartan betecknad med A XV, som — äfven det — kunde vara lämpligt för det nu afsedda ändamålet.

Vidare erinrar domänintendenten om en uppkommen fråga rörande anläggning af en psykiatrisk klinik i Uppsala. Denna fråga berörde i viss mån den nu förevarande. Om nämnda klinik komme till stånd å därför afsedd plats, skulle hushållningssällskapets i länet trädskola, som för närvarande förfogade öfver denna plats, lämpligen kunna få ersättning för det trädskolan frångångna området å landstatstjänstemännens samt främst landssekreterarens och laudtränmästarens löningsjoridar.

Universitetets drätselnämnd har i sitt yttrande till en början meddelat, att nämnden för vinnande af närmare upplysningar i föreliggande fråga uppdragit åt professor Wirén samt professorerna Juel, Sernander och Lidforss att inkomma med utredning angående dels den zoologiska institutionens och dels de botaniska och växtbiologiska institutionernas behof af nya tomtområden för dessa institutioners framtida utveckling. Till denna utredning återkommer jag i det följande.

Af Wiréns i ärendet afgifna skrifvelse — fortsätter drätselnämnden — framginge, hurusom en god lösning af den zoologiska institutionens byggnadsfråga skulle väsentligen försvåras, om den plats, som hittills afsetts för uppförande af en nybyggnad för nämnda institution, skulle disponeras för annat ändamål. Af professorerna Juel, Sernander och Lidforss hade i deras yttrande i ämnet utvecklats de olägenheter, som skulle uppkomma för såväl den botaniska som den planlagda växtbiologiska institutionen, i händelse det område, hvilket för folkskoleseminariets räkning ifrågasattes, skulle blifva upplåtet för ändamålet. Med åberopande af berörda utredningar ville drätselnämnden vidhålla sin hemställan om upplåtelse för universitetets räkning af det markområde, hvarom drätselnämnden förut gjort framställning.

De i drätselnämndens yttrande åberopade, af professor Wirén samt professorerna Juel, Sernander och Lidforss i ämnet aflåtna skrivelserna hafva i afskrift bilagts nämndens yttrande.

I professor Wiréns yttrande anföres:

»Redan år 1908 anvisade kanslern från universitetets reservfond nödiga medel för utredning af den zoologiska institutionens byggnadsfråga. En sådan utredning är också verkställd och har resulterat i ett förslag till nybyggnad, som våren 1909 anmäldes i matematisk-naturvetenskapliga sektionen men som på grund af den ogynn-samma penningställningen i landet ej ansågs då böra fullföljas.

Då behofvet att ersätta den zoologiska institutionens nuvarande, för sitt ändamål olämpliga och alldeles otillräckliga men för andra universitetsbehof mera lämpliga och behöfliga lokaler med nya måste anses vara synnerligen trängande, hoppas jag emel-

lertid, att detta förslag år 1910 från sektionen kommer att för vederbörande myndigheter framläggas.

Vid utarbetande af nämnda förslag har jag efter samråd med i dylika frågor initierade kolleger utgått från den förutsättningen, att zoologiska institutionens nya byggnad skulle förläggas på den universitetet tillhöriga åkerlott, som ligger sydväst om botaniska trädgården och söder om den till skjutbanan ledande landsvägen. De af arkitekten Stenberg uppgjorda ritningarna och kostnadsförslaget afse också denna plats.»

Wirén angifver här efter skälen till att nämnda plats valts för ändamålet samt framhåller, att en god lösning af den zoologiska institutionens byggnadsfråga skulle väsentligen försvåras, om den plats, som hittills afsetts för uppförande af en nybyggnad för nämnda institution, skulle för annat ändamål disponeras.

Juels, Sernanders och Lidforss gemensamt afgifna yttrande är af följande lydelse:

»Till Uppsala universitets drätselnämnd.

Undertecknade, som af drätselnämnden erhållit i uppdrag att inkomma med utredning öfver de botaniska och växtbiologiska institutionernas behof af nya tomtområden för dessa institutioners framtida utveckling, få med anledning här af afgifva följande utlåtande.

Det är för tre ändamål, som dessa institutioner behöfva nya jordområden, delvis redan under den närmaste framtiden:

1) För den växtbiologiska professuren: område för en institutionsbyggnad, hvartill genom en donation medel redan år 1910 finnas tillgängliga, samt för till densamma hörande försöksfält.

2) Plats för nybyggnader för de botaniska institutionerna. Då såväl botaniska laboratoriet, framför allt dess växtfysiologiska afdelning, som äfven det botaniska museet lider af bristande utrymme, kan uppförandet af en ny laboratoriebyggnad ej utan skada länge uppskjutas. Vidare är botaniska trädgården i stort behof af ett nytt större växthus i stället för det allt för trånga och föga ändamålsenliga s. k. lilla växthuset.

3) För sin framtida utveckling kommer botaniska trädgården med all säkerhet att behöfva nya områden. Vi vilja särskildt framhålla behofvet af plats till växtfysiologiska försöksfält samt till försök öfver ärftlighet och variabilitet.

I fråga om platsen för nämnda nybyggnader och anläggningar vilja vi uttala:

1) att den nuvarande botaniska trädgården, äfven med dess annex på kronans mark (litt. B II) icke kan lämna plats för alla de ifrågasatta nybyggnaderna och i alla händelser ej för den växtbiologiska institutionen. Hvad beträffar laboratoriebyggnad och växthus, så är det ur flera synpunkter mest önskvärdt, att dessa förläggas inom trädgården. Det *kan* dock vara möjligt, att den ena af dessa byggnader måste förläggas utanför den nuvarande trädgården;

2) att det för den botaniska undervisningens bedrivande är högst önskvärdt, att alla de nämnda byggnaderna och anläggningarna komma de gamla så nära som möjligt.

Endast två tomtområden, på hvilka vi rimligtvis kunna rikta våra förhoppningar, uppfylla detta villkor om ett läge i botaniska trädgårdens omedelbara grannskap.

Det ena ligger på andra sidan vägen midt emot boställsbyggnaden för botaniska trädgårdens vaktbetjante, i vinkeln mellan denna väg och landsvägen. Detta område tillhör Uppsala universitet men är emellertid föreslaget till nybyggnad för zoologiska institutionen.

Det andra utgör litt. D och (del af) litt. D II af landssekreterarens löningsjord, samma jord af hvilken botaniska trädgården för ett antal år sedan förvärfvade litt. B II till sitt annex. Skulle kronan vilja till universitetet för här ifrågavarande ändamål upplåta hela detta område, hade vi nått de bästa tänkbara yttre förutsättningar för alla våra utvidgningsbehof: en fullt tillräcklig areal, liggande i intimt samband med hela det gamla botaniska området, utmärkt byggnadsgrund på det högre belägna partiet med dess grusunderlag samt på lägre för trädgårdsanläggningar präktig, sedan sekler väl kultiverad, kalkhaltig och djup lermylla.

Drätselnämnden har hos Kungl. Maj:tt anhallit om hufvudparten af detta område, nämligen (del af) litt. D II. Ett beviljande af denna anhållan innebär platsfrågans lösning för våra mest trängande behof: den växtbiologiska institutionsbyggnaden med tillhörande försöksfält samt endera af botaniska institutionens nybyggnader eller kompensations för genom nybyggnad inom botaniska trädgården förloradt område.

Men härmed vilja vi ingalunda hafva sagt, att icke för framtida behof förvärfvet af det mellanliggande området, litt. D, för de botaniska institutionerna är af stor betydelse.

Detta område är genom uppförandet af den s. k. Stamska villan belagdt med ett servitut, och kostnaderna för undanröjandet af detta servitut skulle kräfva ett afsevärdt belopp, som emellertid med hvarje år vi nalkas dess fullständiga upphäfvande (år 1921) betydligt minskas. Detta har gjort, att drätselnämnden till framtiden uppskjutit en eventuell begäran om äfven detta områdes upplåtande för universitetets botaniska institutioners behof. I fråga om användandet och värdet af detta mellanstycke tillåta vi oss att framhålla:

1) att detta område uppenbarligen är det, som bäst lämpar sig till en utvidgning af botaniska trädgården, till hvars annex (litt. B II) det omedelbart gränsar. Äfven om botaniska trädgården före förvärfvandet af detta mellanområde erhåller en tillökning från det därbortom liggande området (litt. D II), så är det likväl synnerligen önskvärdt, att möjlighet hålles öppen för trädgården att längre fram förvärfa äfven detta mellanstycke, så att trädgårdens område kan blifva sammanhängande och ej splittradt;

2) om det visar sig nödvändigt att uppföra ett botaniskt laboratorium eller ett nytt växthus utanför den nuvarande botaniska trädgården, skulle denna nybyggnad af hänsyn till de växtbiologiska anläggningarna komma att läggas nära intill det ifrågavarande mellanområdet. I sådant fall skulle dettas disposition för andra ändamål, såsom uppförandet af höga hus, kunna blifva ödesdigert för dessa byggnader, som äro i behof af ett fritt, från alla sidor belyst läge;

3) en förflyttning af det nu af drätselnämnden begärda området 150 meter mot S, för att folkskoleseminariet skulle få disponera det område, drätselnämnden begärt af litt. D II, såsom seminariektors H. Dahlgren i skrifvelse till Kungl. Maj:tt föreslagit, skulle innebära: dels nyssnämnda risk för instängning af en eventuell nybyggnad vid den botaniska institutionen, dels ett afbrott i sammanhanget mellan å ena sidan de olika, för undervisning i botanik afsedda universitetsinstitutionerna, å andra sidan eventuellt mellan olika delar af botaniska trädgårdens område, hvilka afbrott såväl från den botaniska undervisningens synpunkt som i och för skötseln af botaniska trädgården skulle medföra stora olägenheter.

Uppsala i juni 1910.

O. Juel.

Bengt Lidforss.

Rutger Sernander.»

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har anfört:

Beträffande drätselnämndens ansökning hade befallningshafvanden — under förutsättning att lämplig plats för i ansökningen angifna ändamål icke funnes å universitetet redan tillhörig mark och att åt Uppsala läns hushållningssällskap kunde på annat håll upplåtas lämplig mark till ersättning för det område, som i följd af en psykiatrisk kliniks uppförande å det s. k. Bläsenhusområdet å kronoparken Åsen kunde komma att frångå detsamma — icke något annat att därvid erinra, än att det för en växtbiologisk institution afsedda området helst borde läggas i omedelbart sammanhang med mark, som redan vore upplåten åt universitetet.

Domänstyrelsen har meddelat: D

Förenämnda, landssekreterarens i Uppsala län indragna löningsjord hade genom styrelsens kontrakt den 27 juli 1900 upplåtits till C. A. Stam på arrende för tiden från den 14 mars 1901 till den 14 mars 1921 mot årligt arrende af 100 kronor och under villkor, bland andra, att arrendatorn vore skyldig att, där sådant för allmännyttigt ändamål å kronans vägnar fordrades, afstå lägenheten tillhörig mark mot åtnjutande af minskning i arrendeafgiften, motsvarande den förlust honom tillskyndades. Domänstyrelsen hemställde, att Kungl. Maj:t täcktes, utan afseende å hvad rektorn vid folkskoleseminariet i Uppsala uti ärendet anfört, i nådig proposition föreslå Riksdagen medgifva, att ifrågavarande löningsjorden tillhörande område finge till Uppsala universitet upplåtas för att användas till uppförande af en växtbiologisk anstalt vid löpande arrendeperiods utgång den 14 mars 1921 eller dessförinnan å tid, som genom öfverenskommelse med arrendatorn kunde blifva bestämd.

Under föregående punkt af min föredragning denna dag har jag haft anledning erinra, hurusom det på sätt och vis rådt en täflan om det nu ifrågavarande tomtområdet, i det att, jämte universitetets sträfvan att erhålla detsamma till plats för en växtbiologisk institution, yppat sig önskan, att eventuellt förlägga Uppsala folkskoleseminarium dit. Denna läroanstalts rektor har ock vid skilda tillfällen gjort framställningar i syfte att hålla denna möjlighet öppen, och frågan härom — hvilken föranledt uttalanden af vederbörande vid universitetet m. fl. — har gjort, att nu förevarande ärendes pröfning ansetts böra anstå.²⁰

Departement-
schefen.

Seminariets tomt- och byggnadsfråga har emellertid, under föregående punkt af min föredragning anmälts för Kungl. Maj:t, och efter skedd vidlyftig utredning har Kungl. Maj:t därvid beslutit föreslå Riksdagen att bevilja medel dels till inköpande af ett område å Uppsala domkyrka tillhörig jord norr om Uppsala stad, dels ock till uppförande därstädes af nya byggnader för nämnda seminarium.

Från seminariets sida får sålunda numera ej anses möta motstånd mot, att den i detta ärende ifrågasatta jordupplåtelsen kommer till stånd. Ej heller förefinnes i öfrigt hinder för att staten tillmötesgår universitetets i afseende härå framställda önskingar.

Jag vill här erinra, att det af domänintendenten såsom eventuellt lämpligt för den botaniska institutionen betecknade området, som å kartan betecknats med A XV, just är det, som uppvisats vara nödigt för zoologiska institutionen. Och Kungl. Maj:t har redan i proposition den 15 mars 1912 föreslagit Riksdagen att till tomt för denna institution upplåta erforderlig del af detta område, utgörande åkerlotten nr 15. Domänintendenten anmärker, att det nu begärda området skulle vara lämpligt till ersättning för hushållningssällskapets trädskola, därest denna genom en ifrågasatt särskild psykiatrisk klinik blefve förflyttad från ett åt densamma nu upplåtet område. Jag vill då erinra, hurusom spørsmålet om inrättande öfver hufvud taget af en dylik klinik, hvilket spørgsmål af min företrädare i ämbetet ganska utförligt dryftades i sammanhang med föredragning inför Kungl. Maj:t den 10 mars 1911 af frågan angående om- och tillbyggnad af Stockholms hospital m. m., är långt ifrån klar och ofordrar ytterligare utredning. Näppeligen kan då frågan om en eventuell ersättning åt trädskolan för mistning af mark få inverka hindrande eller fördröjande på det nu förevarande ärendet.

Den framställning, som af drättselnämnden gjorts, afser efter sin ordalydelse en jordupplåtelse till tomt och trädgårdsareal för den växtbiologiska institutionen. Af det yttrande i ämnet, som afgifvits af professorerna Juel, Sernander och Lidforss, framgår emellertid, att det ifrågavarande området till en del måhända kan blifva erforderligt för annat den botaniska institutionens behof, och den framställning till Riksdagen, om hvars af-låtande jag nu vill göra hemställan, bör tydligtvis lämpas därefter.

Enligt hvad jag inhämtat, är det önskligt, att den ifrågasatta jordupplåtelsen rätt snart kan komma till stånd, och arrendatorn har ock, under hänvisning till arrendekontraktets bestämmelser, förklarat sig villig och skyldig att underkasta sig minskning af det arrenderade området. Den ersättning, som därvid bör utgå till honom, bör bestridas af universitetet med anlåtande af medel ur dess reservfond.

Såsom jag omförmält, finnas genom en frikostig donation å 25,000 kronor medel tillgängliga för utförande af den tillämnade institutionsbyggnaden. Professor Sernander har meddelat, att universitetets drättselnämnd, på grundval af en utaf Sernander uppgjord skiss, förskaffat sig två kostnadsförslag för en institutionsbyggnad. Det ena af dessa förslag, afseende en byggnad af trä, slutar på cirka 22,000 kronor; det andra, som gäller ett hus af sten, medför en kostnad af omkring 25,000 kronor. Donationsmedlen synas sålunda vara tillräckliga för sitt ändamål.

För byggnadens inredning och utrustning torde, i den mån donationsmedlen ej förslå därtill, kunna fås nödigt anslag ur universitetets reservfond.

Hvad åter angår kostnaderna för den växtbiologiska institutionens drift, sedan den inflyttat i den nya byggnaden, vill jag meddela följande. På förfrågan har Sernander upplyst, att enligt hans beräkning dessa kostnader kunde antagas tillsvidare komma att uppgå till ett belopp af 1,200 kronor årligen. Till täckande häraf finnes först att tillgå ett belopp af 300 kronor, hvilket enligt bestämmelserna vid professurens upprättande får af det därför donerade kapitalets afkastning utgå till materiell. Möjligen kan det felande beloppet lämnas såsom tillskott ur de öfverskottsmedel, enligt hvad jag inhämtat för närvarande omkring 17,000 kronor, som uppstått genom besparingar å årsräntan af nyssnämnda kapital. Dessa öfverskottsmedel lära vara stadda i tillväxt. Till äfventyrs torde, därest så blir behöfligt, något bidrag böra lämnas af statsmedel. Den växtbiologiska institutionens vetenskapliga och praktiska betydelse synes mig göra ett möjligt anspråk härpå berättigadt.

Under återopande af hvad jag anfört, tillstyrker jag, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen medgifva

att ifrågavarande å den i ärendet företedda kartan med a betecknade, i landssekreterarens i Uppsala län numera till statsverket indragna löningsjord ingående område om 1 hektar 11 ar 13 kvadratmeter må kostnadsfritt upplåtas till Uppsala universitet för att användas till tomt för den växtbiologiska institutionen därstädes äfvensom till beredande af ökad utrymme för därvarande botaniska institution i öfrigt, med rätt för universitetet att taga nämnda område i besittning vid löpande arrendeperiods utgång den 14 mars 1921 eller dessförinnan å tid, som genom öfverenskommelse med arrendatorn kan blifva bestämd, med iakttagande därvid att universitetet ikläder sig ansvaret för den ersättning, som i sådant fall må tillkomma arrendatorn.

Hvad föredragande departementschefen sålunda hemställt behagade Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Re-

genten, på tillstyrkan af statsrådets öfriga ledamöter, i nåder gilla och bifalla; och skulle nådig proposition af den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, aflåtas till Riksdagen.

Ur protokollet:

A. R:son von Hedenberg.
